УДК 81′ 367. 626.1 © **М.М.Попович (Чернівці)**

ПРО САКРАЛІЗАЦІЮ МОВНОЇ КАТЕГОРІЇ ОСОБИ

Розглядаються ключові семантико-комунікативні властивості придієслівних особових займенників та висловлюються гіпотетичні припущення щодо співвідносності мовної категорії особи з Пресвятою Трійцею як триєдиною Божою Особою.

Ключові слова*: мовна категорія особи; особові займенники; Пресвята Трійця; сакралізація особових займенників.*

Німецький філософ Мартін Гайдеггер, осмислюючи в праці "*Вступ до метафізики*" (1935) сенс людського буття, частка якого, як він стверджував, відображена у семантиці дієслова "*бути*", висловив низку оригінальних думок про мову та властиві їй граматичні категорії. Так, вчений порівнює мову з громадським транспортом, яким послуговується кожен бажаючий і від цього вона зношується. "Загальне виснаження мови" [16, с. 62] виявляється в тому, що її граматичні форми та категорії стають з часом суворими омертвілими механізмами, які обплутують мову, ніби дротяною сіткою. Через примітивне і нецікаве викладання граматики в школі, – пише філософ, – її морфологічні терміни та граматичні категорії стають для нас порожнім обрамленням, яке ніхто не розуміє і не зміг би зрозуміти [16 с. 64]. А це потребує, вважав Хайдеггер, "справжньої революції в нашому ставленні до мови" [ibid.].

Явні ознаки такої революції можна вбачати в сучасній концепції антропоцентризму, яка змінила наукові підходи й ракурси розгляду багатьох питань мовознавства. Проте антропоцентрична парадигма, поставивши в центр мовознавчих студій лінгвокогнітивну діяльність homo loquens, не дала ще вичерпної відповіді на те, що являють собою суб'єкти мовлення, як вони взаємодіють між собою у процесі здійснення комунікативного акту та яка лінгвофілософська природа їхньої вербальної взаємодії. Численні праці, у яких з'ясовуються характерні типологічні риси "мовної особистості", як на наш погляд, недостатньо приділяютьуваги мовній категорії особи, яка є становим хребтом граматичного ладу будь-якої мови і, як така, визначає комунікативний статус мовної особистості, репрезентуючи її то як автора комунікативного повідомлення (мовця), то як співрозмовника (адресата мовлення) або ж просто як особу, яка не є безпосереднім учасником мовленнєвого акту, але про яку йдеться у мовленні.

Зауважимо побіжно, що в науковій літературі мають місце певні розбіжності щодо найменування цієї категорії. В одних випадках її кваліфікують як дієслівну категорію, в інших трактують як морфологічну чи як граматичну категорію, а ще в інших, зважаючи на те, що її значення виражаються дієсловами, іменниками та займенниками, її вважають функціонально-семантичною категорією.

Уникаючи будь-якої дискусії з цього питання та зважаючи на те, що категорія особи є також важливим компонентом предикативності речення (висловлення), зв'язує його зміст з особистістю мовця, який може співвіднести його з другою чи третьою особами, ми приєднуємося до думки тих вчених, які кваліфікують її як "мовну категорію". "Особа, – як зазначав видатний російський мовознавець О.М. Пєшковський", – необхідна категорія мовної (і не тільки мовної) думки, яка притаманна їй за самою її сутністю: адже без особи мовця не може бути і мовлення, мовець неодмінно передбачає слухаючу особу і обидві ці особи неодмінно передбачають зовнішній світ, що їх охоплює і є для них третьою особою. Три особи – це три основних пункти мовної свідомості" [7, с.342].

Аналогічного погляду на дане питання дотримується і французький мовознавець М.Майар, який відрізняє граматичну категорію особи від лінгвістичної. Останню він іменує також "локутивною" [20, с. 55].

Категорію особи традиційно вивчають з точки зору граматичних засобів її вираження та функціонально-семантичних значень, які їм властиві в різних мовних системах. Значно менше їй приділяють уваги як феноменологічному явищу, яке із зародженням християнства набуло сакрального значення. Як відбувався процес сакралізації граматичної категорії особи та яких філософських смислів вона набула при цьому – **предмет** розгляду цієї наукової розвідки.

Розпочнемо висвітлення цього питання з передісторії формування поняття "особа" як мовної категорії. Дослідники одностайні у твердженні, що дане поняття прийшло в європейські мови з латини, яка, у свою чергу, успадкувала його з давньогрецької [11; 17; 19]. З історичних праць узнаємо, що його етимологічним джерелом у давньогрецькій мові було багатозначне слово "*prosôpon*", яке означало "обличчя", "фасад будинку", "те, що знаходиться перед очима", "фізична особа", "індивід", "маска", "персонаж", "граматична особа". Хронологічна послідовність появи цих значень не є науково доведеним фактом, відомо тільки, що полісемантизм цього слова формувався впродовж кількох століть. Етимологи доводять, що слово "*prosôpon*" складається з двох морфологічних елементів – прислівника "*pros*",

який означав “перед” і дуже давньої назви ока. Тож припускають, що початково слово означало “те, що знаходиться перед очима” чи “віч-на-віч” [19, с.9]. Приблизно в IVст. до Різдва Христового це слово набуло значення “маска”, яке дало життя терміну “театральний персонаж”. Вважають, що значення “граматична категорія особи” могло бути похідним від значення “персонаж”, яке з часом почало сприйматися як “людська особа”, “індивід”. При цьому апелюють також до латинської мови, в якій семантичним еквівалентом грецького “*prosôpon*” виступало слово “*persona*”, значення якого теж розвивалося по лінії: 1) театральна маска; 2) персонаж; 3) особа, індивід; 4) граматична особа. На думку Франсуа Летублона, поняття граматичної особи формувалося у латинській мові, вірогідно, під впливом сприйняття театрального дійства акторів, за поширеним у лінгвістиці принципом, коли дискурсивні одиниці моделюються як “драма” чи “сцена”, в якій грають актанти-актори [19, с. 9]. На користь цього припущення свідчить те, що слово “*persona*” пов’язане з етруським словом “*phersu*”, яке теж означало на початку маску актора, а опісля – персонаж, зіграний актором [ibid].

У значенні “граматична особа” слово “*prosôpon*” почало регулярно використовуватися лише у II ст. до Різдва Христового з появою праці Діонісія Фракійського “*Tekhne Grammatike”* (“Мистецтво граматики”), якщо вважати історичні дані про роки його життя та авторство написаної ним граматики достовірними. У 13 розділі даної граматики зазначено, шо перша особа – це та, яка є автором висловлення, друга – та, якій адресовано висловлення, і третя – та, про яку говорить перша [17]. Отже, коли граматисти почали використовувати слово “*prosôpon*” у значенні “граматична особа”, вони вже мали на увазі інтерлокутивний характер сценічного діалогу, у якому чергуються репліки акторів, один з яких є мовцем (Я), а інший слухачем (Ти). У цьому “віч-на-віч” діалозі театральних персонажів зародилася ідея граматичної особи [ibid.]

Давно визначено, що основними засобами вираження категорії особи у мові є дієслова і займенники. Серед останніх особлива роль у вираженні значень категорії особи відводиться особовим і особово-вказівним займенникам. Вони унікальні показники вказаної категорії. Унікальність цього розряду займенників полягає, насамперед, у тому, що їхня граматична семантика максимально зорієнтована на вираження категорії особи, тобто вони прямо вказують на учасників мовленнєвого акту та їхню комунікативну роль у здійсненні цього акту. У дієсловах, які теж виражають граматичне значення особи, воно є похідною граматичною характеристикою, семантично й функціонально залежною від іменника або ж відповідного йому займенника, з яким дієслово з’єднується в акті мовлення. Кажучи “*читаю*”, “*читаєш*”, “*читає*”, ми імпліцитно вказуємона осіб-виконавців цієї дії, тобто “*я*”, “*ти*”, “*він/вона*”. З огляду на це можна констатувати, що категорія особи у вираженні займенників має онтологічне підґрунтя, а у вираженні дієслів – епістемологічне.

Відмінність між значеннями та способами вираження категорії особи займенниками та дієсловами була підмічена ще античним мовознавцями, які твердили, що в природі дієслова категорія особи невизначена, тоді як займенник співвідноситься з визначеними особами [11, с. 18; 18, с. 45; 22, с. 149].

Другою унікальною рисою особових займенників є те, що вони наявні в усіх мовах, а це означає, що й категорія особи є лінгвістичною універсалією, хоча в багатьох мовах вона недостатньо граматикалізована [20, с. 56].

Еміль Бенвеніст, присвятивши цьому питанню ряд праць, доводить, що практично в кожній мові логіко-граматична категорія особи складається із трьох осіб: першої (*Я*), яка позначає мовця; другої (*Ти*), яка позначає співрозмовника; третьої (*Він*), яка не є активним учасником комунікативного акту і навіть може взагалі бути відсутньою у момент його здійснення (див.: [1, с. 259-269]). На перший погляд, у цій дискурсивно-рольовій розкладці граматичних осіб все виглядає просто й зрозуміло. Насправді, такий погляд є дещо хибним, оскільки за зовнішньою простотою у даному мовному явищі ховаються глибинні етно-психологічні й соціо-культурні смисли, які впливають на трактування семантико-прагматичних відношень між трьома особами в різних мовах і зумовлюють загалом різне бачення мовної природи самої категорії особи [5; 12].

Унікальна особливість цього класу займенників полягає ще й у тому, що вони набули у християнському віровченні символічного значення – виражати божественну сутність Пресвятої Трійці, що представляє Бога як триєдину особу, в якій злилися неподільно особи Отця, Сина й Святого Духа. Будучи єдиними і неподільними за природою, три постаті Бога відрізняються своїм походженням, своїми іпостасними властивостями та взаємними відносинами, що дало підстави богословам, починаючи з праць Тертуліана, проводити між ними умовну ієрархічну градацію. Так, першою особою Святої Трійці є Бог-Отець (*Я*), другою особою (*ТИ*) є Бог-Син, а третьою особою (*ВІН*) вважається Бог-Дух Святий.

Учення про триєдиність Божої Особи формувалося у гострих суперечках богословів упродовж кількох віків на початку нової християнської ери (див.: [2]). Вважають, що термін “Трійця”

вперше був використаний у богословських працях ранньохристиянського апологета Феофіла Антіохійського (кінець II сторіччя), який трактував його як триєдину сутність Бога, Його Слова та Його Премудрості. А сучасне його розуміння, як нероздільної єдності Трьох Божих Осіб, почало формуватися у працях знаменитого християнського апологета Тертуліана. Коментуючи текст Біблії, він уперше використав для пояснення триєдиної сутності Бога слово "*persona*" (особа) як найбільш вдале, щоб позначити іпостасі Божої Трійці [10, с. 83]. Французький дослідник творів Тертуліана П'єр Адо (Hadot) вважає, що він зробив це під впливом свого сучасника, богослова Іполіта, який використав у цьому ж значенні грецьке слово "*prosôpon*". На думку вченого, богословський зміст термінів " *persona*" у Тертуліана та "*prosôpon*" у Іполіта мають беззаперечний смисловий зв'язок, з одного боку, зі значеннями мовної особи (той, хто говорить, кому і про кого говорить), а з іншого – з театральними персонажами (той, хто грає роль, і той, хто опісля здійснює дію) [15, с. 127]. Обидва ці смисли тісно взаємопов'язані, як про це твердили ще античні граматисти, вказуючи на зв'язок граматичної особи з Божими Іпостасями. Треба, однак, відзначити, що на початках взаємозв'язок між Божими Ликами Пресвятої Трійці та граматичною категорією особи трактувався богословами неоднозначно. Так, Іполіт розрізняв тільки Особи Отця і Сина, бо лише вони говорять у Святому Письмі від першої особи. А Святий Дух не говорить, хоч і навіює пророкам-євангелистам текст Біблії, тому він не є Особою [ibid.]. На відміну від Іполіта, Тертуліан наділяє Святого Духа іпостасним буттям і називає його Особою. Буття своє Святий Дух має від Отця через Сина і тому цілком природно займає третє місце в Трійці [3]. За Тертуліаном, кожна з Осіб Пресвятої Трійці є Богом. Вони різняться між собою як Особи, але їхня сутність одна і єдине начало, тобто всі три Особи – це єдиний Бог: "Є тільки один Бог, що постає в Особах Отця, Сина і Святого Духа" [10, с. 69].

У процесі осмислення іпостасної єдності та відмінності трьох Божих Осіб, Тертуліан використовує в якості доказових аргументів відношення між комунікативними значеннями мовної категорії особи. Покликаючись на текст Святого Письма, він зауважує: "То Отець говорить до Сина, то Син говорить про Отця або до Отця; то Святий Дух говорить від третьої особи про Отця і Сина. У цих різних текстах іншою є особа, яка говорить, ще іншою, до якої вона звертається і, нарешті, ще іншою є особа, про яку говорять" [10, с.74].

Учення Тертуліана про Святу Трійцю стало фундаментальним концептом Символу віри, який був прийнятий на Першому Нікейському соборі у 325 р., за яким Бог існує в трьох особах, як Бог-Отець (Перша Особа Трійці), як Бог-Син (Друга Особа Трійці) і Бог-Дух (Третя особа Трійці). Усі ці Особи є різними проявами єдиного Бога і кожна з них є повністю всемогутнім і єдиним Богом, а не частиною Бога.

Будучи наріжним каменем християнського віровчення, догмат про Пресвяту Трійцю породив проблему його адекватного розуміння віруючими. Отці церкви пишуть навіть, що Божественна сутність цього догмату утаємничена, на рівні розуму неосягненна, оскільки людина нездатна собі пояснити існування єдиного Бога в трьох різних іпостасях. "Наш розум заходить у глухий кут перед реальністю Божественного життя. Він безсилий зрозуміти, яким чином Трійця одночасно є й Одиниця; як "одне і те ж з'єднано і розділено" або, що це за незвичайне "розділення з'єднання" і "єднання роздільного" [4, с. 83]

Виходячи з цілком очевидного факту, що в догматі про Святу Трійцю віддзеркалилася мовна категорія особи, то вважаємо, що її правомірно використати для пояснення такого, на перший погляд, суперечливого богословського твердження, що Бог є "Одиниця в Трійці й Трійця в Одиниці, незлито з'єднана і нероздільно розрізнена" [4, с. 84]. Адже значення мовних осіб, як це буде показано нижче, теж нероздільно взаєпов'язані.

Питання мовного вираження категорії особи дієсловами та займенниками найґрунтовніше висвітлено, як уже зазначалося, у низці праць Е. Бенвеніста. Саме цей вчений, проаналізувавши мови різних сімей, доводить, що в усіх мовах є "три і тільки три особи" [1, с. 260]. Виражаються вони, як правило, особовими займенниками, а не дієсловом, оскільки, як твердить учений, існують мови, "в яких вираження особи дієслова може бути відсутнім" [там само]. Щодо власне особових займенників, то мовознавець чітко й послідовно відрізняє перші дві особи від третьої. На його думку, тільки займенники "*я*" і "*ти*" є справжніми виразниками особи і тільки їм властива ознака особи. Причому ці два займенники є взаємозамінними особовими формами: "У другій особі "*Ти*" за необхідності позначається через "*Я*" і не мислиться поза ситуацією, запропонованою "*Я*" [1, с. 262]. Порівняймо це положення з біблійними словами євангеліста св. Івана: "*А коли Я чиню, то хоч ви Мені віри й не ймете, повірте ділам, щоб пізнали й повірили ви, що Отець (Перша Особа – М.П.) у Мені (Друга Особа – М.П.), а Я – у в Отці*" [8, с. 146].

Щодо третьої особи, представленої в парадигмі особових займенників формою "*він*", то Е. Бенвеніст бачить у ній "не-особу". Учений аргументує своє розуміння безособового статусу третього члена триособової парадигми тим, що

він не має відповідної займенникової форми в деяких мовах, наприклад в арабських [1, с. 262], а якщо така форма й існує в мові, то вона "сама по собі не називає нічого і нікого" [1, с. 264], не є функціонально взаємозворотною із двома першими особами [там само] і співвідноситься з "об'єктом, який знаходиться поза актом мовлення" [1, с. 299]. Усе разом узяте дає вченому підстави прирівняти функціональне призначення третьої особи та займенникову форму її вираження до "безособової форми дієслівної флексії" [1, с. 264].

Оскільки третій член парадигми особових займенників, тобто займенник "*він*", позбавлений ознак особи, а точніше, він є "не-особою", то звідси можна було б зробити висновок, що збіг мовної категорії особи з Пресвятою Трійцею насправді не підтверджується. Адже Біблія вчить нас, що всі три Особи Пресвятої Трійці – Отець, Син і Святий Дух – перебувають Один в Одному і складають собою одну Божественну сутність, тоді як у мові, згідно з поглядами Е. Бенвеніста, є тільки дві особи ("*Я*" і "*Ти*") і ці "дві "особи" протиставляються формі "не-особи" (= "*Він*")" [1, с. 266], а отже мовби немає підстав для порівняння.

Отож питання адекватності двох порівнюваних сфер існування поняття "особа" зводиться до розв'язання проблеми мовного статусу третьої особи, об'єктивна сутність якої, як щойно сказано, може заперечуватися. Треба, однак, підкреслити, що такий погляд на природу третьої особи не є ні єдиним, ні домінуючим у лінгвістиці. І це підтверджують не тільки лінгвістична традиція, згідно з якою мовна категорія особи тричленна, але й багато теоретиків мови, які бачать у третій особі окрему особу з особливим мовним статусом. Цікаві в цьому відношенні погляди видатного французького мовознавця-психосистематика Ґ. Гійома. Учений звертає увагу на те, що мовні факти, в тому числі й категорію особи, необхідно розглядати у двох опозиційних відношеннях: 1) людина / людина і 2) універсум / людина.

Якщо розглядати структуру категорії особи з позиції першого відношення, то вона двоскладова: перша особа (*Я*-людина) протистоїть другій особі (*Ти*- людина).

Власне під таким кутом зору розглядає категорію особи Е. Бенвеніст. У його теоретичній концепції ця мовна категорія має чітку комунікативно-функціональну основу інтерпретації, тобто до уваги береться рольова участь кожного члена особової парадигми у здійсненні комунікативного акту. У результаті перша особа, яка здійснює акт мовлення, кваліфікується французьким мовознавцем як "особа суб'єктивна"; друга особа, якій адресується комунікативне повідомлення, має статус "особи несуб'єктивної", а третя особа – пасивний учасник акту мовлення, він може виступати об'єктом спілкування, але сам не є мовотворчим чинником, тому вважається "не-особою" [1, с.266].

У зв'язку з такою комунікативно-рольовою розкладкою учасників мовленнєвого акту закономірно постає запитання: чи є комунікативна пасивність третьої особи достатньою підставою для того, щоб заперечувати її належність до мовної парадигми категорії осіб?

Відповідь на це запитання дає нам друге опозиційне відношення – універсум / людина, в якому, як твердить Ґ. Гійом, лежать витоки людської мови і яке вбирає в себе перше відношення людина / людина. Саме протиставлення універсум / людина доводить "особовість" третьої особи.

За Ґ. Гійомом, третя особа має дві форми вираження у мові: імпліцитну й експліцитну. Імпліцитно вона виражається в першій і другій особах. Механізм цього вираження такий: той, хто говорить (перша особа), говорить одночасно й про себе. Отже, в особі мовця (*Я)* міститься також особа, про яку говорять, тобто третя особа *(Він*). Це ж характерно і для першої особи множини "*Ми*". Гійом зауважує із цього приводу: " У *МИ* особою, що мовить, є "*Я*", вона перша за порядком, але говорячи про себе, вона говорить водночас більше ніж про себе", вона говорить і про тих осіб, які об'єднані з нею у "*Ми*" [13, с. 51]. "Наявність "*Я*" є фактором, на основі якого існує "*Ми"* – стверджує зі свого боку Е. Бенвеніст [1, с. 267], стаючи в такий спосіб не тільки 1-ю особою, яка говорить, але й 3-ю особою, про яку мовиться" [14, с.267].

Аналогічно третя особа виражається і в другій особі однини "*Ти"і множини "Ви"*– це особи, до яких звертаються, але розмовляючи з ними, говорять їм про них.

Отож, висновує автор, і в особі локутора (*Я/ Ми*) і в особі аллокутора (*Ти/Ви*) імпліцитно міститься третя особа, про яку говорять [13, с. 49]. А що стосується третьої особи, то це виключно особа, про яку говорять. Як бачимо, особа, про яку говорять, присутня у психомеханіці всіх трьох осіб як однини, так і множини.

Г. Гійом стверджує: "Сталий прояв імпліцитної 3-ї особи в експліцитних особах вищого розряду (1-ї та 2-ї) випливає з нерозривного зв'язку малого протиставлення Людина / Людина з великими протиставленням Універсум / Людина, з якого воно виникає, але від якого не відділяється" [14, с. 267–268].

Учений підсумовує своє психосистемне бачення категорії особи такою схемою [13, с. 49]:

"*Я*" = перша особа мовлення + особа, про яку мовиться (*він*)

"*Ти"*= друга особа мовлення + особа, про яку мовиться (*він*)

"*Він"*= відсутня особа мовлення + особа, про

яку мовиться (*він*)

"Як бачимо, – пише вчений, – в структурному механізмі трьох займенників *я, ти, він* особа, про яку говориться, є сталою, і тільки < особа > мовлення змінна" [13, с. 49]. А це, в свою чергу, доводить, що в мовній категорії особи, як і у Святій Трійці, третя особа є невіддільним елементом, що складає єдине ціле з першими двома особами.

Імпліцитний характер третьої особи є ще одним цікавим і водночас важливим штрихом в обґрунтуванні гіпотези, що в мовній категорії особи знайшли відображення Божі Іпостасі Пресвятої Трійці. Імпліцитність третьої особи якнайкраще корелює із третьою Особою Божою – Духом Святим, який сходить від Бога-Отця (*Я*) і витає над Богом-Сином (*ТИ).* Як у першому випадку (сфера людини), так і в другому випадку (сакральна сфера), третя особа постає безтілесною сутністю: у мові вона не має статусу мовлячої особи і, як така, не представлена єдиним знаком вираження, а в Святій Трійці вона не має богоподібної плоті.

А як бути в тих випадках, коли третя особа виражається експліцитно, тобто коли вона, за словами Ґ. Гійома, "знаходиться за межами синапсу розрядів" першої і другої осіб й функціонує як пасивний учасник спілкування, "який не говорить і до кого не звертаються" [14, с.267]? Чи не є експліцитне вираження третьої особи запереченням паралелізму між двома порівнюваними сферами її існування? У пошуку відповіді на це запитання звернемося знову до думок Е. Бенвеніста. У статті "*Структура відношень особи в дієслові*" вчений зазначає: "Форма, яку називають третьою особою, дійсно містить вказівку на висловлення про когось або щось, але це не співвідноситься з визначеною особою" [1, с. 262].

На відміну від першої та другої осіб, які вказують на референтно детерміновані сутності, третя особа має референтно невизначений статус існування. Вона "може приймати будь-який суб'єкт або не мати жодного суб'єкта, і цей суб'єкт, виражений або не виражений, ніколи не уявляється як "особа" [1, с.264]. Саме це, на думку Е. Бенвеніста, дозволяє використовувати третю особу для позначення перших двох осіб із метою їх возвеличення чи приниження [1, с. 265].

Отже, третя особа є взаємозамінною з першою та другою особами. На цю особливість третьої особи вказує також Г. Гійом, який пише: "Насправді взаємозамінність передбачає зміну осіб, відмову від першої або другої особи на користь третьої. Саме це відбувається, коли говорять про себе або про іншого в третій особі" [13, с. 46].

Як бачимо, і в експліцитному вираженні третя особа не завжди постає як реально існуюча предметна сутність, що має чітку локалізацію в часі та просторі, а лише сприймається як певне відношення до предметного світу. Крайнім виявом цього стану третьої особи є безособові комунікативні структури типу *За життя треба боротися. Ondoitlutterpourvivre.*

Відштовхуючись від наведеної вище схеми структурно-семантичного взаємозв'язку всіх трьох осіб, можна вивести іншу, зворотну схему їхньої психосистематичної взаємодії, у якій особа мовця, тобто "*Я*", є інтегральним комунікативним компонентом двох інших осіб. А саме: перша особа (*Я*) – це мовець, автор мовленнєвого повідомлення; друга особа (*Ти*) – особа до якої звертається "*Я*" і щось їй каже про неї ж. Напр.: *Ти гарно виглядаєш сьогодні* (Я кажу тобі, що ти гарно виглядаєш сьогодні). Важливо при цьому зазначити, що без "*Я*" неможливе існування "*Ти*",і навпаки. Е. Бенвеніст зауважує у цьому зв'язку: "Той, кого я визначаю як "*Ти*", сам мислить себе в термінах "*Я*" і, перетворюючись в "*Я*", перетворює моє "*Я*" в "*Ти*" [1, с. 264].

Третя особа пов'язана з першою через другу в акті мовлення. "Форма "*Він*", розмірковує Е. Бенвеніст, одержує свою значущість завдяки тому факту, що вона неодмінно належить мовленню, яке здійснюється будь-яким "*Я*" [1, с. 299]. Іншими словами, це означає, що будь-яке висловлення у третій особі, наприклад, "*Вони добре відпочили*" будується за комунікативною схемою: *Я тобі говорю про них, а саме, що вони добре відпочили.*

Отже, особа мовця, яка мислить себе як "*Я*", імпліцитно присутня у двох інших особах як така, що звертається до другої особи (*Ти/Ви*) і говорить про неї або ж говорить з нею про когось третього (*Він/Вона/Вони*).

Зі сказаного випливає, що кожне з розглянутих граматичних значень мовної категорії особи не існує без двох інших, абсолютно так само, як жодна з Іпостасей Пресвятої Трійціне існує без двох інших.

Проведений Е. Бенвеністом і Г. Гійомом аналіз значень категорії особи засвідчує, що ця мовна категорія як у смисловому, так і в структурному відношеннях тісно корелює з богословським поняттям Пресвятої Трійці, постаючи як єдине ціле в трьох своїх різних, але неподільних граматичних формах. Тому адекватне розуміння мовної природи категорії особи є важливим кроком до пізнання таїни Божественного Триєдинства.

Завершимо свої роздуми про тісне переплетіння мовної категорії особи з Пресвятою Трійцею образним висловленням відомого французького психолога І. Мейєрсона, який у передмові до збірника праць "*Problèmesdelapersonne*" написав: "Категорія особи зійшла, так би мовити, з неба на землю, і тут її історія продовжилася в контексті різних суспільних формацій, релігій, мов і мис-

тецтв” [21, с.9]. Тож цілком закономірним є інтерес науковців минулого й сучасності до пізнання істинної сутності цього лінгвофілософського вияву людської особистості в процесі здійснення нею розумово-мовленнєвої діяльності.

Література

1. Бенвенист Е. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист; пер. с франц. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
2. Болотов В.В. История церкви в период Вселенских Соборов: История богословской мысли / Болотов В.В.; сост. В. Шатов, В.В. Шатохин. – М.: Поколение, 2007. – 720 с.
3. Болотов В.В. Раскрытие учения о Св. Троице в христианской письменности до Оригена / Василий Васильевич Болотов [Електронний ресурс] // Собрание церковно-исторических трудов. – М.: Мартис, 1999. – Т. 1. – С. 81–102. – Режим доступа: www.odinblago.ru/patrologia/bolotov_vv
4. Догматичне богослів’я: підручник.– Чернівці, Рута, 2002. – 543 с.
5. Майтинская К.Е. Местоимения в языках разных систем / К.Е.Майтинская. – М.: Наука, 1969. – 308 с.
6. Новий Заповіт: Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. – К.: Воскресіння, 1993. – 461 с.
7. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – М.: Языки славянской культуры.– 8-е изд., доп. – 2001. – 544 с.
8. Слобідський С. Закон Божий. – К.: Видавн. Відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2003. – 654 с.
9. Alès A. de. La théologie de Tertullien / Adhémar d’Alès. – 3ième éd. – Paris, Gabriel Beauchesne & Cie Éditeurs, 1905. – 556 p. – Accessible à : www.persee.fr/issue/flang_1244-5460_1994
10. Colombat B. Remarques sur le développement de la notion de personne dans l'histoire de la linguistique [Ressource électronique] / Bernard Colombat // Faits de langues – 1994. – №3: La personne. – P. 15–27. – Accessible à : www.persee.fr/issue/ flang_1244-5460_1994_num_2_3
11. Faits de langues [Ressource électronique]: La personne. – 1994. – №3. – Accessible à : www.persee.fr/issue/flang_1244-5460_1994_num_2_3
12. Guillaume G. Leçons de linguistique de Guillaume. – 1948-1949 : Série C. – Grammaire particulière du français et grammaire générale. – Québec, Les Presses de l’Université Laval, Paris : Klincksieck, 1973. – 327 p.
13. Guillaume G. Principes de linguistique théorique / Gustave Guillaume. – Québec, Les Presses de l’Université Laval, Paris : Klincksieck, 1973. – 279 p.
14. Hadot P. De Tertullien à Boèce. Le développement de la notion de personne dans les controverses théologiques / Pierre Hadot [Ressource électronique]: Problèmes de la personne. – 1973. – P. 123-134. – Accessible à: https://books.google.com/.../Problã¨Mes_de_la...
15. Heidegger M. Introduction à la métaphysique / Heidegger Martin.– Trad. de l’allemand par Gilbert Kahn. – P. : Éditions Gallimard, 1967. – 226 p.
16. Ildefonse F. La personne en grèce ancienne [Ressource électronique] / Ildefonse Frédérique // Terrain : Etre une personne. – 2009. – № 52. – P. 64-77. – Accessible à : http://terrain.revues.org/13577
17. Joly A. Eléments pour une théorie générale de la personne / Joly André // Faits de langues. – 1994.– №3: La personne. – P. 45–54. – Accessible à : www.persee.fr/issue/flang_1244-5460_1994_num_2_3.
18. Létoublon F. La personne et ses masques : remarques sur le développement de la notion de personne et sur sonétymologie dans l'histoire de la langue grecque [Ressource électronique] / Létoublon Françoise // Faits de langues. – 1994. – №3 : La personne. – P. 7–14. – Accessible à : www.persee. fr/ issue/flang_1244-5460_1994_num_2_3
19. Maillard M. La catégorie de la personne fait-elle partie des universaux du langage? [Ressource électronique] / Maillard Michel // Faits de langues .– 1994. – №3: La personne. – P. 56–62. – Accessible à : www.persee.fr/issue/flang_1244-5460_1994_ num_2_3
20. Meyerson I. Préface [Ressource électronique] // Problèmes de la personne: Colloque du Centre de recherches de psychologie comparative, réunis et présentés par Ignace Meyerson. – Éditions de l’École des Hautes études. – Paris, 1973. – 492 p. – Accessible à : https://books.google.com/.../ Problã¨Mes_de_la
21. Stephanini J. Histoire de la grammaire / Jean Stephanini : Textes réunis par Véronique Xatard. – Paris. : CNRS Éditions, 2003. – 287 p.

Рассматриваются ключевые семантико-коммуникативные особенности приглагольных личных местоимений, высказывается гипотетическое предположение о соотносительности языковой категориии лица с Пресвятой Тройцей как триединой Божьей Особой.

***Ключевые слова**: язковая категория лица, личные местоимения, Пресвятая Тройца, сакрализация личных местоимений*

The paper deals with the key semantic and communicative properties of the personal pronouns dependent on the verb and puts forward a hypothetical suggestion on correlation of language category of person with the Holy Trinity, as the Trinitarian God.

***Key words**: language category of person, personal pronouns, the Holy Trinity, sacredness of personal pronouns.*